

A kilencvenesztendős dr. Kovács Jenő köszöntése



Szívet melegítő szavakkal köszöntötte a Vas Megyei Honismereti Egyesületi februárvégi közgyűlésén Zsámboki Árpád elnök a szép számban megjelent tagság soraiban szerényen helyet foglaló, a napvilágot 1911 májusában meglátó *dr. Kovács Jenőt*. A halk szavú, derűs mosolyú Jenő bácsit a honismeret munkásai közül nemcsak Vasban, hanem az országban is sokan ismerik, illő tehát, hogy a nagy kort megért társunkat a *Honismeret* hasábjain is köszöntsük, és ízelítőt adjunk mostoha sorsa ellenére optimista életszemléletéről.

Tavaszcímű verőfényes napon kopogtatok be Szombathely egyik csendes utcájában lévő családi házukba és teszem fel kutakodó kérdéseimet.

• *Régi barátoként tudom, hogy életem gyökerei a kedves Kemenesalja földjéből táplálkoznak. Szólj röviden a gyerekkorodról, a sorsodat meghatározó eseményekről.*

Őseimmel együtt valóban Kemenesaljáról származom. Az apai nagyapám, aki Celldömölk környékén volt juhászszámadó József nevű fiát a pápai kétéves mezőgazdasági (a népryelv szerint „ispánképző”) szakiskolába küldte tanulni, amelynek sikeres elvégzése alkalmassá tette ispáni munkakör ellátására. Így lehetett a *Csöngén* 1881-ben született Kovács József, 1908-ban a felvidéki Abaszéplakon uradalmi ispán. A jól jövedelmező állás lehetővé tette számára a családalapítást: egy év múltán feleségül vette a vámoscsaládi Tamás Amáliát, aki 1911 májusában a szülőföldjétől távol megszülte első gyermekét, engem. Tehát nem Vas megyében jöttem világra, mégis tőzsgyökeres vasinak számítok, hiszen az *eszmélő gyerekkoromat* már *Kemenesalján éltem meg*. Ugyanis a Kőszegen katonai kiképzést kapott apámat hadba szőlítették, s magára maradt édesanyám 1914 őszén velem és a húgommal *Mersevát*on élő apósához költözött. Így lettem a Celldömölkhez közeli falu lakója. Édesapám is idejött haza kétszer is a frontról. A nagyapámnál talált menedéket az ugyancsak frontkatoná nagybátyám családja is. Zsúfolt lakásban, nélkülözések közepette, a falu többi gyereke sorsában osztozva teltek a gyerekeim. Ötéves voltam, amikor apámat harmadszor is a frontra küldték. 1916-ban Karánsebesről írt levelében arra kérte az anyámat, hogy kövessen el mindent a tanítgatásom érdekében. Ez a ma is őrzött levele végakarata kifejezésének minősült, ugyanis 1917 augusztusában az Ojtozi-szorosban hősi halált halt. Már birtokosa volt a Nagy Ezüst Vitézségi Éremnek, amely alapján Horthy Miklós 1934-ben *vitézzé nyilvánította*, engem pedig *vitézzé avatott*.

• *Hogyan teljesült az apai óhaj, hol és milyen körülmények között folytathattad a tanulmányaidat?*

Mivel jól tanultam a *Mersevát*on 1917-ben elkezdett elemi iskolában, a hatodik osztály befejezése után édesanyám beadott a *szombathelyi árvaházba*, amelynek vezetősége a növendékeket a tehetségüknek megfelelő iskolatípusokba járatta. A *Faludi Ferenc Gimnázium* diákjaként is jól tanultam és az 1931-ben szerzett jeles érettségimhez ösztöndíjat is kaptam az egyetemi tanulmányaimhoz.

Mielőtt azonban a Pécselt eltöltött egyetemi éveimről szólnék, visszatérek a gimnáziumi emlékeimhez, pontosabban a *Weöres Sándorhoz fűződő kapcsolatomhoz*. Mivel az édesapámat korán elveszítettem, nem tudhatom, hogy ismerte-e, s ha igen, milyen viszonyban volt a költő édesapjával. Ugyanis mindketten azonos évben születtek *Csöngén*. Bár a két család között nagy volt a társadalmi különbség, de falun a gyerekek együtt játszottak, nevelődtek. Így lehetséges, hogy már az apáinknak is volt egymással kapcsolata. Nekem ugyanis Weöres Sándor *osztálytársam* lett a *Faludiban*. Az alsó négy osztályt magánúton végezte, hozzánk az ötö-

dikben érkezett 1927-ben. Félénk, társakhoz nem szokott, csendes gyerekek ismertem meg. Költői tehetsége is elkülönítette tőlünk, meg az is, hogy nem igyekezett különösképpen jó tanulmányi eredményre. Nehogy megbukjon, 1928 júniusában, a VI. osztály befejezése előtt, kivették az iskolánkból.¹

Az ösztöndíj birtokában a *Pécsi Egyetem Jogi Karának* hallgatója lettem 1931 őszétől. Weöres Sándor a bölcsészkaron folytatta tanulmányait, így az egyetem folyosóin találkoztunk, ilyenkor barátságosan üdvözlöttük egymást. Sándor szívesen emlékezett a Szombathelyen eltöltött időre és a közös ismerkeinkről is érdeklődött. Néhány levelet is váltottunk. A hozzám írt sorait tartalmazó levelekből egyet ma is őrzök.

• *Egyetemi tanulmányaid alatt milyen hatások értek, befolyásolták-e ezek a további életedet, munkásságodat?*

Pécsett ismertem meg a népi írók falukutató mozgalmát. Gyermekkori emlékeimben rögződő ismereteimet és az öregektől lejegyzeteket kiegészítettem a népmozgalmi adatokkal és diplomamunkámként megírtam *Mersevát község szociográfiáját*. A dolgozatomat dicsérettel fogadták el. A helytörténetírással tehát már az 1930-as években eljegyveztem magam.

• *A gazdasági válságot követő években nagy volt a diplomások állástalansága. Hogyan alakult a sorod az 1935-ben kézhez kapott diplomád után?*

Kisegítő munkaerőként *jegyzőgyakornok* lettem Celldömölkön 1936-ban, havi 40 pengős díjazással. A helyzetemmel természetesen nem voltam megelégedve, így amikor tudomásomra jutott, hogy diplomás tartalékos tiszteket keresnek a honvédséghez és a csendőrséghez, én az utóbbi testületet választottam, aminek következtében az itt eltöltött 9 év szolgálatomért a háború után csaknem 13 évre kényszerpályára helyezték az életemet.

• *Visszaemlékezéseidből tudom, hogy az őseidől örökölt életerőd átsegített a fogságban töltött testi-lelki szenvedésen. 1957-ben térhetél vissza a családotodhoz és csak segédmunkásként, majd vállalati adminisztrátorként kereshetted a magad és a családod kenyerét. Embert próbáló évek voltak ezek, mégis ekkor lettél néprajzgyűjtő, amely tevékenységed révén kapcsolódtál a honismereti munkába. Befejezésül erről a folyamatról szeretnék hallani.*

Tapasztaltam, hogy Vas megyében eredményesen folyt a népi hagyományok gyűjtése, feltárása. Felkerestem Bárdosi Jánost, a Savaria Múzeum néprajzi osztályának vezetőjét és átadtam neki a diplomamunkámat. Kellően értékelte, de hiányolta belőle a néprajzot, ezzel ráterelte a figyelmemet a nép életkörülményeinek, szokásainak és nyelvének tanulmányozására. Tehát az ő ösztönzésére készítettem el az *Adatok Mersevát község földrajzi neveihez és néprajzához* című írásomat, amelyet 1962-ben elküldtem az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra. A siker további munkára készítetett, amihez komoly erősítést kaptam az 1968-ban Zalaegerszegen megtartott országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőtalálkozótól. Az itt bemutatott Zala megye földrajzi nevei könyv hatására azonnal nekiláttam Mersevát száznál több helynevének összeírásához. Fényképeket, térképeket készítettem. Megírtam az iskola és más intézmény, üzem történetét. Gyűjtőmunkámat Vas megye Marcal mente községeire is kiterjesztettem. Háromszázötven felvételt készítettem az út menti keresztekéről. Élveztem a honismereti munkámat, amit Mersevát Önkormányzata oly mértékben elismerte, hogy 1995-ben a *falú díszpolgárává* választottak.

Zalaegerszeg után az eltelt 30 év alatt még számos, országos találkozón (vándorgyűlésen, akadémián) vettem részt. Sok derék, lelkes honismereti munkással ismerkedtem meg, akik közül többek a példája, különösen pedig az elhangzott előadásokban hallottak nagyban segítettek további munkámat. Honismereti tevékenységemben alig vettem észre az idő múlását.

Sajnos járásum mostanra megnehezült, látásom meggyengült, de még meg tudok jelenni a honismereti rendezvényeken és amikor arra módom van, fel-felidézem az emlékeimet, lelkes munkára ösztönzőm a még cselekedni képeseket. A sorsom mostohaasága miatt nem panaszkodom, hálát adok a jó Istennek, hogy vigyázott rám, jó feleséget adott, aki 13 éven át hűséggel hazavárt, s hogy két gyermekünk, nyolc unokánk és négy dédunokánk szeretetében élhetünk.

• *Megköszönöm a beszélgetést és búcsúzóul a magam, a sok-sok ismerősöd, tisztelőd nevében további jó egészséget kívánok, hogy még sokáig köszönthessünk a sorainkban.*

Kuntár Lajos

¹ A Weöres Sándorhoz fűződő emlékeimet részletesen idéztem a Vasi Honismereti Közlemények, 1987. évi 2. számában

Szent István-napok Székelyszentistvánban

Államalapító királyunk nevét Erdély földjén egyetlen falu neve őrzi, és pedig a Kis-Küküllő menti Székelyszentistváné. A Csókfalvával és Atosfalvával Hármasfalun néven egyesített település székely közössége és az EMKE Országos Elnöksége 2001-ben nyolcadízben invitálta szent királyunk neve napja alkalmával megemlékező ünnepségre Erdély és az anyaország érdeklődőit.

A program augusztus 17-én a Pest-környéki Káván élő *Simorka Sándor* szobrászművész kiállításával kezdődött, amelyet a maroszeki építészet szép műemléképülete, a helyi Barátosi-kúria termeiben a falu jeles szülötte, *Somai József* közgazdász professzor nyitott meg. A mély hitről és magyarságtudatról tanúskodó kisplasztikák a kereszténység és nemzetünk nagyjait örökítik meg. A Pest Megyei Közművelődési Információs Központ segítségével megvalósult kiállítás alkotóját – Kő Pál tanítványát – *Nagy Júlia*, az intézmény igazgatója mutatta be.

Másnap délelőtt a *népfőiskola jövőjéről és lehetőségeiről* rendeztek tanácskozást a szentistváni művelődési otthonban. *Kutasi Zoltán* polgármester üdvözlő szavait követően *Egyed Ákos* akadémikus, egyetemi tanár, a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke tartott megnyitó előadást. A közösségfejlesztésben és a kistérségi öntudatformálásban, cselekvésre serkentésben központi helyet elfoglaló felnőttoktatás erdélyi és magyarországi kérdéseiről a továbbiakban *Kemény Bertalan*, *Dáné Tibor Kálmán*, *Nagy Júlia*, *Baka Györgyi*, *Óry Beáta*, *Varga Gyula* és *Csomós Attila* szólt. A konferenciatermet *Sándor János* fafaragó művész művei díszítették, aki többek között a történelmi Magyarország valamennyi megyecímert megfaragta az Országos Széchényi Könyvtár számára.

A Szent István emlékeztető idézõ eseménysorozat csúcspontját a helybéli református templomban rendezett ünnepi istentisztelet jelentette. Az ökumenikus alkalmon *Ötvös József* marosvásárhelyi esperes hirdetett ígét, méltatva a magyar millennium jelentőségét, meg- és ottmaradásra buzdítva székely népét. Mellette *Kiss Dénes* szentistváni református és *Lázár Levente* csokfalvi unitárius lelkész kérte Szent István áldását a közösségre. A bonyhai református egyház kamarakórusa gyönyörű, tiszta hangzású magyar, latin és angol nyelvű énekekkel emelte az ünnep fényét. *Markó Béla*, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke a Szent István-i örökség időszerűségét méltatta, *Egyed Ákos* történész professzor pedig a székelységnek a honfoglalás kezdetétől máig betöltött szerepét elemezte.



Az istentisztelet végén a településnek két zászlót is adományoztak. A Magyarok Világszövetsége lobogóját *Király Zoltán* alelnök nyújtotta át a polgármesternek. S miután magyar állami millenniumi zászlót határon túli település nem kaphat, példamutató polgári kezdeményezésként *Simon Csanád* budapesti vállalkozó saját költségén készíttetett egyet Székelyszentistván közösségének. A történeti országcímet és nemzeti színeinket megőrző selyemzászlót az adományozó adta át a helyi hagyományőrző csoport vezetőinek.

Sántha Csaba szavátai művész alkotása, a templomkertben álló Szent István szobor előtt *Brassai Zsombor* református lelkipásztor, az RMDSZ Maros megyei elnöke és – *Németh Zsolt* külügyi államtitkár nevében – *Bálint Patai József*, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője mondott beszédet. Ezt követően az RMDSZ Országos Elnöksége (lásd képünkön *Markó Bélát* és *Borbély Lászlót*), megyei, területi és helyi szervezetei, a HTMH, az egyházak, az önkormányzatok és társadalmi szervezetek helyezték el koszorúikat az emlékmű talapzatán. Az ünnepséget a Szülőföld Felfedezői Szövetség kibédi csoportja tagjainak eskütétele zárta, *Mátyus Ilona* nyugalmazott tanítónő vezetésével.

Székelyszentistván lakói az ünnepet falutalálkozóval fejezték be, amit számos elszármazott is megisztelt jelenlétével. A hagyományőrző együttes nyáradselyei táncokat, a csókfalvi és szentistváni nőszövetség műkedvelői pedig verses-dalosal műsort mutattak be. A jó hangulatról *Czifra József* és zenekara, no meg az elsőrangú Küküllő-menti borok gondoskodtak.

Székely András Bertalan

A Kaposmérőért Baráti Kör találkozója

A Kaposmérőért Baráti Kör 2001. június 3-án összejövetelt tartott, mely alkalmából egész napos programon látták vendégül a település egykori lakóit, elszármazottait. A délelőtti „falujárás” során a vendégek a falu arculatának változásaival ismerkedhettek meg, délután az önkormányzat épületében az egyesület vezetősége *Papp József* elnök, *Móhr Tibor* alpolgármester és alelnök, valamint *Vajda Tibor* alelnök ünnepi fórumot hívott össze tiszteletükre. *Papp József*, aki a helyi kábeltelevízió vezetője is egyben, az egész rendezvényt TV-felvételen örökítette meg.

Hajszán Tibor polgármester köszöntötte a résztvevőket, majd a zsűfólásig megtelt terem hallgatóságának *dr. Kanyar József* tartott szívhez szóló, személyes emlékeket, élményeket is gyakran felidéző előadást a szülőföld és a honismeret kapcsolatáról. A falu életéről és a baráti kör munkájáról *Móhr Tibor* adott részletes tájékoztatást, melyben az eredmények mellett a gondokról, az elmúlt évtizedek kudarcairól, az elszalasztott lehetőségekről is szólt, felvetve a változtatás szükségességét. Ilyen adósságnak tekintette azt is, hogy a településről mindeddig nem készült tudományos igényű történeti monográfia, hiányát a millenniumra megjelent füzet sem pótolhatja.

Az előadásokat követően a rendezvény meghatározó pillanata következett. Az „ikerpár” szülőfalu, Kaposmérő nevében *Papp József* köszöntötte *Kanyar József* nyugalmazott megyei levéltár-igazgatót, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnökét születésének 85. évfordulója alkalmából. Ajándékkul egy íjat adott át, melyet a faluban élő *Kassai Lajos*, a nemzetközi hírnű lovas íjász készített. A vágató magyar íjász alakját címerébe is felvette a település, a honfoglalás kori eredetre utalva.

Ezután a Somogyi Tudósklub jelenlévő elnöke, *dr. Rosta István* egyetemi tanár mondta el születésnapjokívánásait, és virággal köszöntötte a Tudósklub alapító elnökét, *Kanyar József* történészt, az MTA doktorát.

A rendezvényen részt vett *G. Jáger Márta*, a Somogy Megyei Honismereti Egyesület elnöke, a Honismereti Szövetség országos elnökségének tagja. Üdvözölte a közösség jövőjéért felelősséget és feladatokat vállaló civil szervezet megalakulását, segítséget ígért a település történetének, hiteles krónikájának összeállításához. Majd a kaposmérőiek figyelmébe ajánlotta *Kanyar József* életrajzi kötetét, melyet *Honismeret és nemzettudat* címmel a közelmúltban jelentette meg a *Püski Kiadó* a *Honismereti Szövetség* támogatásával. A Szövetség nevében a kiadvány

egy-egy példányát ajándékozta a falu, az iskola és az egyesület vezetőinek, a helyi általános iskola könyvtárának, és az iskola legjobb tanulójának, a végzős Balatincz Józsefnek. Javasolta, hogy a könyvtár szervezzen könyvbemutatót, hiszen így a tudós történész – az egykori mérői kisdiák – életművével (mely sokunk számára példa lehet), egy újabb személyes, bensőséges találkozás során ismerkedhetnek meg a falu lakói, diákok és felnőttek egyaránt.

Kanyar József elrészényülve mondott köszönetet a meghívásért, az ünnepi és baráti fogadtatásért. Mint mondotta, Kaposújlakon született ugyan, de a szomszédos Kaposmérőben járt iskolába, és ma is eleven szájak, rokoni kapcsolatok kötik ide. A két település összefonódva, mint „ikerpár szülőfalu” egyaránt meghatározó szerepet játszott életében, a meghívásnak örömmel tett eleget, mert a falu jelene és jövője fejlődése is fontos számára.

Az összejövetele után több értékes felvetés hangzott el, melyet a község és az egyesület előjárói minden bizonnyal hasznosítani tudnak majd további munkájuk során, és vélhetően lesz folytatása a mai és a hajdani mérőiek milleniumi pünkösdi találkozásának.

G. Jáger Márta

A déli harangszó 500 éves évfordulójának ünneplése Adán*

Bárhol legyünk is a világban, a harang hívó szavára megrezdül bennünk valami – emléket idézve, jót vagy rosszat. Legyünk odahaza a szülőfalunkban, szülőfalunktól távolabb, vagy külföldön; a templom falain belül, a szabad ég alatt, vagy éppen családi körben –, ha meghalljuk a harangszót, máris érezzük, hogy egy nagy közösséghez tartozunk. Ez a hang egyszer múltat idéz, máskor örömet, vagy bánatot sugall. Ilyenkor jut eszünkbe egy-egy fohász a jó Istenhez, áldást kérve számunkra a mindennap terheinek elviseléséhez. A szülőföldről eltávozottaknak a harang szava idézi az otthon melegét, amely mindig hazahívja és hazavárja őket.

Gere Vince adai plébános 1960. július 17-én, Mária harangunk felszentelésekor így szólt a szülőfalunkból elszármazottakhoz:

*Világgá bújdoshatsz, tengerekre szállhatsz
Ettől az egy hangtól...soha meg nem válhatsz!
Utánad hömpölyög, szép, szomorú hangja,
Ott kongat szívedben... Ott zokog lelkedben
Kis falud harangja... Haza hívó hangja!*

A harangszó a múltban végigkísérte az emberek életét, rendbe fogta hétköznapjaikat, ünnepeiket. Mára sajnos veszített hajdani fontosságából. A XX–XXI. század rohanó világa, a forgalom zaja, a pénzhaszja sokszor elnyomja a szív hangját, kevés teret adva az érzelmek átélésének, vagy az emlékezésnek.

Hagyjuk, hogy a harang szava bennünk is megszólaljon! Jelentse nekünk is azt a harangszó, amit elődeinknek! Hisz olyan szépen megfogalmazza a szólás a harang szavát! „Az élőket hívom, a halottakat elsíratom, a villámokat megtöröm” – ami mindannyiunk számára jól érzékelhető szólás.

A reggeli, az ébresztő harangszó jelenti a nap kezdetét, a munkába indulást, az áldás kérését egész napunkra. A déli harangszó emlékezés a múltra, míg az esti a megfáradt ember vágát a pihenésre. Petőfi Sándor így ír erről:

*Megkondult az esteli harangszó,
Kifáradt már a lovas és a ló,
Hazamegyek, ölébe vesz dajkám,*

*Az altató nóta hangzik ajkán,
Hallgatom s félálomban vagyok már...
„Cserebogár, sárga cserebogár” ...*

* A 2001. július 17-én elhangzott műsort a Déli harangszó című könyv (Szerk.: Visy Zsolt Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Bp., 2000. 323 old.) felhasználásával állította össze Szabó Szabados Ilona (Szerk.)

Örömmel, bánattal is érzékelteti a harang szava. Másként szól a halottainkat elszórt lélekarhang. Ismét más az örömnépre hívogató harangszó. A nép életében a félrevert harang veszedelmet jelentett: tűzvész, árvíz vagy éppen az ellenség közeledtét. A felhők elé harangozva kergették el az Isten fekete haragját a vihar közeledtével egy felvidéki kis faluban – tudjuk meg Mikszáth Kálmán Néhai bárány című elbeszéléséből.

Petőfi Sándor A Tisza című versének részlete pedig a közelmúlt borzalmait, rettegéseit idézi:

*Pár nap múlva fél szendergésből
Félrevert harang zúgása vert föl.
„Jön az árvíz! jön az árvíz!” hangzék.
S tengert láttam, ahogy kitekinték.*

A mi környezetünkre is jellemzőek ezek a sorok, csak hogy 30 éve a harang megszólaltatása nem hagyományos módon történik, hanem elektromos vezérléssel, s ez nem teszi lehetővé a harang félrevertését.

A harangszó tehát felhívás, figyelmeztetés, emlékezés és emlékeztetés, védelem és védekezés egyaránt. Egy-egy közösség sokat áldozott arra, hogy szépen csengő, hírüket messzevivő harangjuk legyen. Ennek igazolása a millennium évében minden délben a Kossuth Rádióban megszólaló harangok szava.

A harang ünnepén nem mulaszthatjuk el, hogy szóljunk néhány szót az adai harangok történetéről is. A szájhagyomány szerint a mai Ada területén lévő középkori települések közül Asszonyfalvának és Peszérnek volt haranggal ellátott temploma. Az asszonyfalvi templom a mai városháza és a buszállomás tájékán volt, a peszéri pedig (amelyet cseh templomnak is neveztek) a Sárga parton. Mivel ezek a templomok a XV. században már álltak, feltehető, hogy a nándorfehérvári győzelem után elrendelt déli harangozásban már részt vettek.

A török alatt elpusztult Adára települő katolikus magyarok első imaháza 1760-ban épült – olvashatjuk Gyetvai Péter, Péterrévéről elszármazott egyháztörténész: A tiszai korona-kerület című munkájában –, és egy 40 librás (mintegy 19 kg-os) haranggal volt ellátva. Az 1763-ban épült templomnak tornya ugyan nem volt, de az 1767. évi adat szerint haranglába már két harangot is tartott: a már említett 40 librásat és egy 70 librásat. Egy-egy további harangot 1783-ban és 1787-ben szenteltek fel. A XIX. században 1853-ban és 1857-ben ismét harangot szenteltek Adán, ezek egészen az első világháborúig megvoltak. Azonban a régi jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1903-ban, a harangok rossz állapota miatt a harangozás átmenetileg szünetelt.

Az első világháború idején, az érsekhatósági leiratnak megfelelően, két harangot háborús szükségletekre elvitték. A szájhagyomány szerint csak a lélekarhang maradt Adán, a hívők legnagyobb bánatára. 1923-ban, nem sokkal a világháború befejezése után, két harangot szenteltek fel falunkban, az egyik a Szent Háromság nevű 788 kg-os, a Szentháromság képével ellátott, ma beteg nagyharang, a másik a Szent Péter és Pál nevére szentelt harang, rajta az apostolok alakjaival. Mindkettőt Szabadkán öntötték. A harangokon a következő szövegek olvashatók: „Hirdesse e harang a SZT. HÁROMSÁG dicsőségét és az adai R. K. hívek áldozatkésztségét”, valamint „Szent Péter és Pál könyörögi érettünk”.

1959-ben a Jézus Szíve nevű 200 kg-os harangot szentelték fel Adán. Rajta a felirat: „Jézusom a te szent sebeid által, bocsáss meg nekünk és könyörülj rajtunk”. Majd egy évvel később, 1960 nyarán „Szűz Anyánk Patrónánk vigyázz reánk” felirattal Mária Harangot szenteltek. Napjainkban ez a négy harang található az adai Szentháromság templomban.

A haranghasználat rendje évszázadok alatt alakult ki. Amikor 1456-ban Mehmed, török szultán félelmetes serege Magyarország ellen indult, III. Calixtus pápa keresztes hadjáratot hirdetett. Bullájában elrendelte, hogy harangszó szólítson imára minden hívőt a kereszténység védelmében. A pápa felhívása szokatlanul nagy visszhangra talált, s a főleg csehéből és németeből álló keresztes hadak gyülekeztek Bécs környékén. Ezek a keresztes hadak azonban soha nem találkoztak a hódító török sereggel. Az ellenséget Hunyadi János, Magyarország főkapitánya és a hetvenéves itáliai ferences szerzetes, Kapisztrán János, valamint az általa toborzott zsoldosok és a környék felkelt keresztesei, „ parasztlak, kézművesek, szegény emberek” állították meg Nándorfehérvár (ma Belgrád) falainál 1456 júliusában. Erről az eseményről így számol be a krónika:

„Isten seregének kapitánya, Kapisztrán János, tudva, hogy a háború sorsa nem a sereg nagyságától, hanem az égi erőtől függ, zászlaja mögött lassú lépésben megindult gyalog az ágyúk első sora felé, rátámaszkodva botjára, amelyre Jézus neve volt vésvé. Kapisztrán atya ezzel a bottal kezében haladt előre, szüntelen Jézus nevét kiáltozva: »Itt a győzelem nagy napja, amelyre vártunk, itt a szabadulás napja! – kiáltotta. Ne féljete azoktól, akik csak a testet ölik meg, de a léleknek nem képesek ártani!«” Így látta a szemtanú, aki 1456. júliusának 22. napján Nándorfehérvár alatt a Száva partjáról dermedten nézte, hogyan harcol a maroknyi magyarság a mérhetetlen túlerővel szemben. A diadalt egyesek Hunyadi Jánosnak, mások Kapisztrán atyának tulajdonították, de abban mindenki egyetértett, hogy a győzelem csakis csodával magyarázható.

Így a veszedelemre figyelmeztető és küzdelemre hívó harangszó, a törököket 70 évre megállította. Ötvennégy évvel később, 1500. augusztus 9-én, a jubileumi Szentév közepén VI. Sándor pápa a korábbi pápai bulla alapján, egy újabb török veszedelem előszelét érzékelve, arról rendelkezett, hogy a harangszó minden délben szólaljon meg: vésse emlékezetünkbe, hogy a kereszténység védelme, az összetartás minden időben és minden helyen fontos kötelesség.

Ötszáz évvel később, 2000-ben, a millennium évében II. János Pál pápa a nándorfehérvári győzelemre és a déli harangszóra emlékezve így szólt a magyar hívekhez: „Örömmel és meghatottsággal tölt el, hogy a magyar hívekkel együtt imádkozhatom el az Úrangyalát. Ez az imádság egyszerű és rövid, de tömör kifejezéseivel magában foglalja üdvösségünk központi titkát. Jól tudjátok, hogy ez az ima olyan sorsdöntő esemény következtében terjedt el az egész világon, amely hazatörekvéshez kötődik, a kereszténység győzelméhez a Nándorfehérvár védelméért folytatott csatában. Az ima történelmi eredete, nyugalomra, békére hívó szava arra int, hogy fölébe emelkedjünk a modern világ körülményeinek, és meg tudjuk őrizni lelkünk békéjét. Nagyra kell értékelnünk azt a gazdag üzenetet, amelyet az Úrangyala hirdet számunkra, hogy ezáltal is erősítsük keresztény elkötelezettségünket. A Jubileumi évben, amikor az egyház a békéért könyörög, gyermeki tisztelettel fordulunk Jézus Édesanyjához, a Béke Királynéjának szólítva őt, kérjük, árrassza ránk bőségesen anyai jóságából fakadó ajándékait, és segítsen, hogy az emberiség szolidaritásban és békében egyetlen családdá váljék.”

Nemcsak imával kezdjük és zárjuk a napot, hanem a nap delét is megszenteljük vele, amikor a Megváltó megtestesülésére fordítjuk figyelmünket. A déli harangszó figyelmeztet bennünket a zsoldár igazságára: „Hiába építenek az építők, ha nem épít együtt velünk az Úr!” Munkánkat megszakítjuk, és elmondjuk az Úrangyalát.

Befejezésül álljon itt Oroszlámos lelkipásztorának, Bogdán József atyának a millennium évében írott verse.

Fohász a déli végeken

*Harangok zúgnak a déli végeken,
kinyújtja lábát, pöfög a kényelem.
Üres a bölcső, susog a szemfedél,
szívünkben tél van, dermesztő hideg tél.*

*Ördögsekérként, úttalan utakon
görget a vad szél, tapos a hatalom.
Fennakad a szó, mint torkon a falat.
„Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?”*

*Szent István király, hol az örökséged?
Szólj hozzánk újra, mondj valami szépet.
Ott vagyunk látod, ahol a part szakad,
lelkünk akár egy kirabolt kirakat.*

*Mennyei Atyánk, te vagy a végtelen,
derűdet hintsd szét a déli végeken.
Új évezred van, adj nekünk új szívet,
el ne merüljön végleg – e kis sziget.*

Szabó Szabados Ilona

A Bodrogközi Művelődési Egyesület munkájáról

Hazánk északi-északkeleti részének komplex tudományos kutatásában és feldolgozásában különösképpen három szerveződés jár élen. Az első a sátoraljaújhelyi *Kazinczy Ferenc Társaság*, amely mindhárom északkeleti tájunk: a Hegyalja, a Hegyköz és a Bodrogköz kutatásában jeleskedik. Évkönyvszerű publikációs lehetősége a rendkívül nagy gonddal és hozzáértéssel szerkesztett *Széphalom*. A második a nyíregyházi *Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke* körül Frisnyák Sándor professzor vezetésével kialakult munkaközösség, amely első renden ugyancsak a Hegyalja, a Bodrogköz, illetve a Tokaj-vidék, a Cserehát kérdéseivel foglalkozik. Ennek a munkaközösségnek részben a Főiskolához, de jobbára a kutató-sokban érdekelt községek, városok, illetőleg tájak önkormányzataihoz kötött aktív publikációs lehetőségei vannak. A harmadik csoportosulás a Sárospatakon működő *Bodrogközi Művelődési Egyesület*, amely Sárospatak, a Hegyalja, de leginkább a Bodrogköz kutatásával foglalkozik.

A három kutatóbázis jellemzéséhez hozzátartozik, hogy mindhárom egymás testvérintézményének mondja és tudja magát. Nagy egyetértésben végzik a maguk dolgát, de közös ügyként, barátságban. Ezt az együttműködést leginkább az illusztrálja, hogy mindhárom „műhely” előadásain, kutatásaiban, publikációs munkáik közben nagyszámban ugyanazok a kutatók szerepelnek. Vagyis, a különböző intézményekhez tartozók egy külön, önálló „munkaközösséget” is alkotnak. Az élők tisztelettel tekintenek a már elköltözött elődökre (Bakos Józsefre, Bakó Ferencre, Deák Geyzára, Gulyás Józsefre, Hegyi Józsefre, Kántor Mihályra, Román Jánosra, Szabadfalvi Józsefre, Szolnoky Lajosra, Takács Bélára, Újszászy Kálmánra). Munkásságukból, kutatásaikból általában sokat tanultak-tanulnak. Szívesen hivatkoznak rájuk, idéznek tőlük és eredményeikből sok mindent felhasználtak-felhasználnak munkáik során (Balassa Iván, Bencsik János, Bodó Sándor, Bojtor István, Boros László, Dankó Imre, J. Dankó Katalin, Détsky Mihály, Dienes Dénes, Dobány Zoltán, Fehér József, Frisnyák Sándor, Hőgye István, Hörcsik Richárd, Janó Ákos, Kovács Dániel, Ködöböcz József, Nagy Géza, Orosz István, Pocsainé Eperjesi Eszter, Siska József, Takács Péter, Tamás Edit, Udvari István, Ujváry Zoltán, R. Várkonyi Ágnes, Viga Gyula).

A Bodrogközi Művelődési Egyesület – szoros kapcsolatban a sárospataki Rákóczi Vármúzeummal és a Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeivel (Könyvtár, Levéltár, Adattár, Múzeum) – két évenként megrendezett konferenciáinak az anyagát külön kiadványokban jelenteti meg. 2001. június 21–22-én tartott konferenciája úgy foglalkozott a Hegyalja, a Bodrogköz történetével-, történeti föld- és néprajzával, gazdasági-, társadalmi- és kulturális kérdéseivel, hogy a konferencia teljes anyagát, tárgyát beleillesztették a 800 éves Sárospatak város ünnepi megemlékezésébe, mozgalmas kulturális életébe.

A III. *Zemplén népessége, települései* konferencia 2001. június 21–22-én került megrendezésre a sárospataki vár Öregpalotájában. Tekintve, hogy az egész konferenciát a 800 éves város, Sárospatak ünnepségsorozat részeként rendezték meg, az előadások mindegyike Sárospatak történeti, településtörténeti, demográfiai, gazdaságtörténeti, művelődéstörténeti kérdéseivel foglalkozott részben új eredmények bemutatásával, részben pedig összefoglaló módon.

A június 21-én, délelőtt és délután lezajlottak közül két olyan előadást kell kiemelnünk, amelyek a lehető legszorosabban kapcsolódnak a 800 éves Sárospatak középkori történetéhez. *Détsky Mihály* Hol állt a középkori pataki vár? című előadása a legújabb régészeti-, hadtörténeti-, művészettörténeti kutatások eredményei alapján – nagy körültekintéssel – a vártemplom szomszédságában, a Bodrog jobboldali magas partján határozta meg a középkori pataki vár helyét. *Détsky Mihály* feltevéseit *J. Dankó Katalin* Régészeti adatok a középkori város történetéhez című előadása támasztotta alá. A következő három előadás – *R. Várkonyi Ágnes* (II. Rákóczi Ferenc Sárospatakon), *Orosz István* (Extraneus birtoklás és borértékesítés Sárospatakon a XVIII–XIX. században) és *Balassa Iván* (Borospincék Tokaj-Hegyalján) – már a XVIII. századba és még későbbi időkre vezettek bennünket.

A június 21-i délutáni négy előadás se volt kevésbé érdekes-értékes. Az elsőt *Dankó Imre* tartotta A sárospataki Alsóhatár címen. A tájféldrajzi, vonzaskörzet-felmérési előadás azt bizonyította, hogy két szomszédos, de különböző természetű táj hogyan alkothat egységet, például a sárospataki, a Bodrogeközbe eső Alsóhatár kapcsán. *Tamás Edit* a pataki uradalomba történt XVIII. századi sváb telepítésekről beszélt összefoglaló jellegűen. *F. Tóth Balázs* pedig adalékokkal szolgált Végardó népességtörténetéhez. Negyediknek *Kováts Dániel* nagy érdeklődéssel kísért előadásának A magyarságismeret, mint nevelési program Sárospatakon a két világháború között, volt a címe.

A konferencia második napjának délelőtti első előadását *Szabó András* tartotta (A Sárospataki Református Kollégium diákjai a XVI. században). *Petróczi Éva* egyháztörténeti aláfestést adott ennek az előadásnak (Sárospatak a magyar puritanizmus egyik „fővárosa”?) A harmadikat *Dénesi Tamás* tartotta Jezsuiták Sárospatakon 1707-ig címmel. A két következő szigorúan iskolatörténeti tárgyú volt, *Pocsainé Eperjesi Eszter* A „museum physicum”-tól a mai gyűjteményig. A Református Kollégium Múzeuma címmel múzeumtörténeti-muzeológiai előadást tartott, *Fazekas Csaba* pedig A pataki kollégium, mint a reformkor egyik szellemi műhelye címen eszmetörténetileg foglalta össze és ismertette a Kollégium egyik virágkorának viszonyait.

Délután elsőnek *Ködöböcz József* Sárospatak helye a magyar nevelés történetében című előadására került sor, ezt egészítette ki *Fehér Erzsébet* (Alsó fokú oktatás-nevelés Sárospatakon 1848–1945 között) a XIX. század második és a XX. század első felének viszonylatát részletezően.

A két utolsó előadás csak részben volt történeti tárgyú. *Vida Gabriella* a Pataki fazekasságról beszélt, *Vámosi Katalin* pedig A sárospataki Alkotó Otthon 1848–59 címmel a várban a Képzőművészeti Alap gondozásában működő Alkotó Otthon történetéről szólt.

A címek felsorolásával részint az előadások tárgyáról adtunk tájékoztatás, részint pedig arra kívántunk rámutatni, hogy ezek az előadások szellemi egységet alkotnak. De fel szeretnénk volna hívni a figyelmet arra is, hogy a neves, nagy pályát befutott előadók mellett, jelen vannak a kezdő, a fiatal kutatók-előadók is. Vagyis, a Bodrogeközi Művelődési Egyesületben megoldottnak látszik a tudományos utánpótlás kérdése. Ami nem kis dolog és hiánya több helyen komoly problémát is okoz.

Az utánpótlásnak, az induló, fiatal kutatókkal való együttműködésnek eredményes útja-módja egy-egy ilyen konferencia teljes anyagának, tehát a most induló fiatalok előadásainak is megjelölése. A Bodrogeközi Művelődési Egyesület kiadványaiban is több fiatal kutató első tanulmánya jelent már meg. A puszta kiadáson-megjelentetésen kívül, van a kiadványozásnak még egy felmérhetetlen haszna: az induló, fiatal munkatársak egyúttal megtanulják a szerkesztés, a kiadványozás megannyi csínját-bínját. Amelyek ismerete a számítógépes szövegszerkesztés világában sem felesleges, sőt kimondottan hasznos.

Minderre szép példákat találhatunk a sárospataki Bodrogeközi Művelődési Egyesület tevékenységében.

Dankó Imre

A magyarországi látássérültek Milton Irodalmi Köre a Vajdaságban

A mintegy nyolcezer lakosú Kishegyes település a Szabadka-Újvidék közötti főút fele táján, „Bácska szívében” helyezkedik el. A dombokkal övezett helység fekvésének szépségét növeli a Krivaj-patak, amely keleti irányban haladva éri el a Tiszát. Kishegyes mára a Vajdaság egyik kulturális központjává fejlődött. Az idén nyolcadik alkalommal megrendezett, egyhetes Anna-napok ünnepi eseménysorozatára a magyarországi látássérültek Milton Irodalmi Körének tagjai, kísérői, barátai július 25-én Szolnokról kis autóbusszal utaztak Kishegyesre. Délután a könyvtárban Szőke Anna óvónő, a helyi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület veze-

tője fogadott bennünket. Ezután elmentünk azokhoz a házakhoz, ahol vendéglátóink szívélyes fogadásban, kitűnő ellátásban részesítettek ottlétünk alatt. Már azon az estén 8 óraker szerepeltek társaink a kishegyesi Színházteremben, ahol vidám zenés, irodalmi műsort mutattak be. Műsorukat megtisztelte jelenlétével régi, kedves ismerősünk, Sipos Béla, Kishegyes polgármestere is.

Kishegyestől hosszú útra indultunk külön busszal, velünk utazott tizenhárom kishegyesi iskolás is. Szőke Anna idegenvezetőként bemutatta a tájat, a jelentősebb településeket. Becsénél keltünk át a Tiszán, amely itt Szegedtől mintegy 80 km-re folyik. A Tiszántúlon már a Bánát nevű tájegységen jártunk, amely a Tisza és a román határ közötti táj sík vidéke, és déli irányban az Al-Dunáig terjed. A vidék zöme Torontál vármegye részeként a trianoni békediktátum előtt Magyarországhoz tartozott. Legnagyobb városa, a Bega folyó mentén települt 140 ezer lakosú Nagybecskerek, jelentős gazdasági központ. A városban és környékén ma már szórványban élnek a magyar anyanyelvű lakosok. A Temes folyó menti Bókán, majd Verbácon haladtunk tovább.

Délben érkezünk meg a magasabban fekvő Fejértelepre. A kis falut szép erdők övezik, ezeken túl egy homokbuckás, sivatagos jellegű táj található. Az utóbbi években Fejértelepen nyaranta szerveznek táborokat a környékbeli falvakban élő szórvány-magyarság iskolás gyermekei részére. Felkerestük a tábort, amely a helyi plébánián és a környékén lévő épületekben kapott helyet. Ebéd után Szunyogh Gizella, a helyi művelődési egyesület vezetője elmondta, hogy a falu két részén kb. 800 lakos él, a magyarok kisebbségben vannak. A templomban a helyiek részére csak minden hónap utolsó vasárnapján van szentmise, a 25 km-re lévő Székelykevérről jön hozzájuk a pap. Az Al-Duna menti Székelykevéren és a szomszédságában lévő településeken (Pancsova, Sándoregyháza, Hertelendyfalva) körülbelül 12 ezer magyar él egy tömbben. Ők bukovinai székelyek, akiket a XIX. század végén telepítettek erre a tájra.

A templomban találkoztunk néhány fejértelepi lakossal, köztük a 93. évében járó Fajer Rozáliával. Rozika néni, hála Istennek, teljes friss szellemiségnek örvendhet. Szép magyar beszéde, kifejezései nyomán meglevenedett előttünk az egész XX. század, hiszen átélt két világháborút. Rozika néni örömét fejezte ki, hogy részt vehetett a délutáni előadásokon.

Délután következett a műsor a tábor kultúrtermében. Első részében a kishegyesi általános iskolások színjátszó csoportja – Kormos Zsana fiatal óvónő vezetésével – bemutatta: *Az eltáncolt papucskok* című Grimm meséből készült táncjátékot. Utána a mi irodalmi csoportunk *Hol vagy István király* című műsorával szerepelt. E zenés, irodalmi délután előtt Szőke Anna, nagyon emberségesen, közvetlen szavakkal beszélt a gyermekeknek a látássérült emberek helyzetéről, a másságuk elfogadása érdekében. A mintegy 120 táborozó gyermek és felnőtt hosszantartó tapssal jutalmazta a két előadást. Az ott tartózkodó temerini Róna Citeraegyüttes két tagja, Dévics Livia és Valéria egy nagyon szép magyar népdalcsozor eléneklésével búcsúzott tőlünk.

Este Bóka községbe érkezünk. Az 1200 lelkes településen mintegy 250 magyar él. A község római katolikus templomában részt vettünk az Anna-napi ünnepi szentmisén, amit Koncz Tibor helyi plébános tartott. ritka élményt nyújtott számunkra a hívek – főként asszonyok – éneke, kiválóan érthető szövegkiejtése. Különösen az volt a meghatározó, hogy ott ennyien énekelnek, mert ez sajnos itthon a legtöbb templomban nem így van. A szentmise után a helyhez méltóan, a Hol vagy István király című műsorukat mutatták be társaink. Ez a Millenniumra készült összeállítás ebben a templomban érte meg 17. előadását, amit a kedves hívek hosszantartó tapssal köszöntek meg.

Köszönetet mondunk mindazoknak – köztük a nekünk szállást, ellátást nyújtó vendéglátó családoknak –, akik bármivel is hozzájárultak ahhoz, hogy jól érezzük magunkat, és ennyi örömben, élményben volt részünk.

Lak István